

7.1 IDENTIFIKACE NADANÝCH

Poradenský pracovník samozřejmě není jediný a především ne první, kdo se s nadanými dětmi setkává. Na počátku rozpoznání nadaného žáka stojí často rodiče, pedagogové, známí, zkrátka osoby, které jsou v nejtěsnějším kontaktu s dítětem. Zpravidla na jejich podnět je dítě odesláno k psychologickému vyšetření, jehož úkolem je posoudit z pohledu možností psychologické diagnostiky typ a rozsah nadání. Nadání v oblasti duševní, či chceme-li, intelektové, není jednodušší kategorie, ale setkáváme se například s nadáním pro matematiku, jazyky atd.

Jako diagnostické nástroje využíváme standardizované testy intelektových schopností (doporučuje se využívat nonverbálních testů), testy tvořivosti, osobnosti. Diagnostika je doplněna informacemi pedagogů, kteří poskytnou velmi důležité poznatky o práci dítěte ve škole (způsoby řešení problémů, tvořivost, zájmy, motivace, volní vlastnosti). Nezbytný je samozřejmě rozhovor s rodiči.

V rámci školského systému umožňuje současná legislativní úprava základní možnosti práce s nadaným dítětem následovně:

- a) Vytvoření individuálního vzdělávacího plánu. Plán by měl být sestaven dle aktuálních schopností dítěte v příslušných předmětech. Učivo může být rozšířeno, mělo by podporovat kreativitu, vytváření dobrých učebních strategií, motivaci dítěte k prohlubování svých schopností.
- b) Předčasný nástup do školy a přeřazení do vyššího ročníku. Při návrhu předčasného nástupu do školy i při přeskokování ročníku musí poradenský psycholog zvážit všechny podstatné okolnosti, které jsou pro dítě nezbytné k zvládnutí této zátěže, nebere v úvahu pouze mimořádné nadání. (Při předčasném nástupu do školy by dítě mělo splnit všechny předpoklady pro vstup do školy, při přeřazení se budeme zabývat problematikou sociálních vztahů dítěte, osobností, emoční složkou.)

Při volbě další vzdělávací cesty sehraje poradenské pracoviště roli hlavně u dětí, kde se vyskytuje nějaká další problematika, či u dětí nerozhodnutých.

Významnou roli by měl sehrát psycholog v poradenském pracovišti v poradenské práci. U nadaných dětí se můžeme setkat s problémy v sociální oblasti, s osobnostními zvláštnostmi; nadaným dětem se nevyhnou specifické poruchy učení, zdravotní obtíže, smyslové či tělesné vady ani poruchy chování.

8. DÍTĚ V KRIZOVÉ SITUACI

Setkání s dětmi zanedbávanými, týranými, zneužívanými je v poradenské praxi vždy záležitostí citlivou, psychicky a emočně náročnou a velmi odpovědnou. Do péče poradenského zařízení se takovéto děti dostávají různým způsobem; patří sem žádost oddělení sociálně právní ochrany dítěte, lékaře, někdy podezření ze školy, spíše výjimečně je tato situace odhalena přímo v rámci poradenské práce. Je však potřeba si uvědomit, že týráním, zanedbáváním nebo zneužíváním mohly projít i děti, které přicházejí do poradny jako klienti z jiných důvodů, třeba školního neprospěchu, a jsou nyní v nejrůznějších typech náhradní rodinné péče – děti v pěstounské péči, děti adoptované či děti v zařízeních pro ústavní výchovu, dětskými domovy počínaje až po výchovné ústavy.

Úkolem poradenského zařízení není prokázat sám fakt týrání, ale zabezpečit péči o dítě v krizové situaci. Problematice je věnována pozornost v odborné literatuře. Mezi nejznámější patří publikace autorů Dunovský, Dytrych, Matějček s názvem *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Obecně hovoříme o syndromu CAN – Child Abuse and Neglect. Událost nejde zapomenout, jde se s ní pouze vyrovnat. Každé zneužívání a zanedbávání dítěte má následky nejen pro dítě, ale pro celou rodinu. Dítě během zneužívání a zanedbávání ztrácí podmínky pro vytvoření adekvátního sebevědomí a morálky, schopnost svobodného myšlení, schopnost důvěřovat a milovat, ztrácí schopnost intenzivní produktivity (do školy přichází vyčerpané, unavené, často depresivní, někdy se v jedné oblasti uplatní, v jiné ne).

Pro účely této práce pokládáme za důležité se o otázkách souvisejících s dětmi v krizových situacích informativně zmínit. Podmínkou pro dobrou práci je nutné prohloubení znalostí a dovedností dalším vzděláváním.

Syndrom CAN se dále dělí na zanedbávání a týrání. Při **zanedbávání** dítěti není poskytována dostatečná péče v oblasti jeho potřeb, zpravidla se to děje v rodině. Dítě nemá zajištěnu dostatečnou stravu, případně správnou stravu při potřebě diety.

K vyšetření se dostává na žádost lékaře otec s pětiletým synem. Za přítomnosti otce je chlapec nemluvný, nechce komunikovat. Ve vyjádření mateřské školy je uváděno, že chlapec v mateřské škole vždy žádá o další jídlo, některé druhy jídel nezná. Po návštěvě OSPOD se ukáže, že dítě doma dostává jen omezeně stravu, je před ním zamčena lednička. Otec odůvodňuje chování tím, že má dítě bezlepkovou dietu, a pokud mu jídlo neschovají, sní vše, i to, co nesmí. Celiakie však odborným lékařským vyšetřením prokázána není.

Zanedbávání oblékání se projevuje nevhodným oblečením pro příslušnou roční dobu či nesprávnou velikostí oblečení. Můžeme se setkat se zanedbáváním dozoru a ochrany před rizikovými situacemi, vhodných podmínek bydlení včetně hygieny, lékařské péče – rodiče s dítětem nenavštěvují lékaře v době nemoci nebo nechodí na preventivní prohlídky. V neposlední řadě nesmíme zapomenout na zanedbávání roz-

voje dítěte po stránce kognitivní i sociální. U dítěte nejsou rozvíjeny jeho předpoklady, nedostává se mu dostatek informací a vhodných podnětů. *Lze se setkat i se situací, kdy je dítěti ve vzdělávání pod různými záminkami bráněno.*

Týrání rozlišuje dvě formy – fyzické a psychické. Fyzické týrání se děje jak prostřednictvím těla – rány pěstí, fackování, kopání, ale také nejrůznějšími předměty, zbraněmi, ohněm, vřelou vodou, dětem jsou podávány různé chemické substance – alkohol, drogy, jsou svazovány či jinak fyzicky týrány. Psychické týrání je nejhůře prokazatelné, ale následky se neodlišují od dopadů ostatních forem. Jednou z forem ponižování, odmítání, izolování, nuceno k asociálnímu chování. Jednou z forem psychického týrání jsou i nepřiměřené nároky na výkony dětí. Rodiče požadují po dítěti výkony, které není schopno splnit. Většinou se jedná o školní výkony, ale týkají se i dalších činností (nároky na sportovní či umělecké výkony). Dítě je nepřiměřeně trestáno za horší známku, tráví nad učením hodiny a hodiny času, je omezeno v kontaktech s vrstevníky a v zájmových aktivitách.

Sexuální zneužívání je charakterizováno jako sexuální aktivita mezi dospělým anebo zralejší osobou a sexuálně nezralým jedincem. Cílem je získání sexuálních zážitků pachatele. Rozděluje se na kontaktní a nekontaktní. Rozmáhají se různé formy sexuální turistiky a prostituce dětí.

Následky týrání, zanedbávání a zneužívání dětí se projevují v jejich chování a psychickém stavu. U všech typů CAN se můžeme setkat s projevy odpovídajícími syndromu posttraumatické stresové poruchy: opakovaně dotírají vzpomínky, děti se vyhýbají činnostem a situacím, které trauma připomínají, mají pocity emočního otupění, traumatické sny, objevuje se depersonalizace, derealizace, zvýšená vegetativní hyperaktivita (poruchy spánku, dráždivosti, koncentrace), agresivita, úlekové reakce. Děti mohou být fyzicky zanedbané. Objevují se projevy dissociální poruchy, úzkostné či depresivní chování. Izolují se od společnosti, mají somatické obtíže – bolesti hlavy, břicha, noční děsy. Dívky se více projevují úzkostí, plačtivostí, chlapci mohou reagovat agresí.

U dětí sexuálně zneužívaných se můžeme setkat se ztrátou důvěry v okolí, pocity bezmocnosti, sexualizovaným chováním neodpovídajícím věku, se separační úzkostí, psychosomatickými poruchami, projevy disociace, neurotickými projevy typu poruch spánku apod. Rozdíl může být mezi reakcemi dívek a chlapců – u chlapců se může objevit sexuálně-agresivní chování, pocity ztráty mužnosti, pochybnosti o jejich sexuální orientaci.

8.1 MOŽNOSTI POMOCI TÝRANÝM A ZNEUŽÍVANÝM DĚTEM

Text v této kapitole byl přeložen a upraven z *Metodiky práce s dětmi se syndromem CAN* Mgr. Hany Bartové, Mgr. Katariny Štefaničiakové a kol. (Občanské sdružení Pomoc ohroženým dětem, Centrum Nádej).

Podle definice za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme jakékoliv nenáhodné, vědomé (případně i nevědomé) chování rodiče nebo jiné osoby vůči dítěti, které je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které poškozují tělesný, du-

ševní i společenský stav a vývoj dítěte, případně způsobí i jeho smrt (Dunovský a kol., 1995).

CAN-syndrom má velmi široký záběr. Všeobecně lze říci, že dítě s tímto syndromem pochází z prostředí, kde je nedostatek lásky a podnětů. Důsledkem jsou potom např. úzkostné a depresivní poruchy, posttraumatické poruchy, psychosomatické poruchy, nízké sebehodnocení, nedůvěra, ztráta bezpečí a jistoty, neschopnost navazovat vztahy, klasické poruchy chování a jiné.

8.1.1 ZÁKLADNÍ FORMY CAN-SYNDROMU

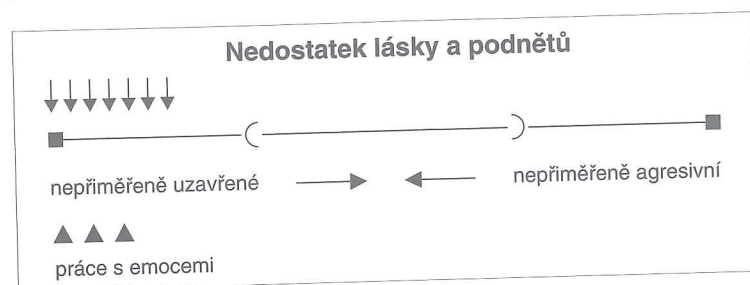
- **tělesné týrání** – zahojené a otevřené poranění, mnohočetné zranění, tržné rány, podlitiny, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, popálení, smrt
- **psychické týrání** – nadávky, ponižování, vyhrožování, strašení, vyvolávání stresu, šikanování, verbální agrese, izolování dítěte, dítě je svědkem násilí páchaného na jiné blízké osobě
- **zanedbávání** – nedostatek podnětů, zanedbání duševní i citové, nedostatečná výživa, oblečení, nedostatky v bydlení, nedostatečná zdravotní a výchovná péče
- **sexuální zneužívání bezdotykové** – exhibice před dítětem, vystavení dítěte pornografickým videonahrávkám nebo časopisům, nucení dítěte vysvlékat se a jeho fotografování, obscénní telefonáty
- **sexuální zneužívání dotykové** – sexuální hry, ohmatávání a manipulace v oblasti erotogenních zón (genitálie, prsa, anální otvor), pohlavní zneužití, znásilnění, orální sex, anální sex, incest
- **zvláštní formy** – systémové týrání (sekundární viktimizace), organizované zneužívání dětí, rituální zneužívání, sexuální turismus, Münchhausenův syndrom v zastoupení (rodiče si vymýšlejí nebo zveličují problémy dětí, pro které jsou tyto dále vyšetřované a léčené)

8.1.2 JAK POZNÁME DÍTĚ S CAN-SYNDROMEM

Odhalení týraného nebo zneužívaného dítěte nezáleží v první řadě na faktech, ale více na pocitech a intuici. Častokrát neumíme říct proč, ale dítě, u kterého později odhalíme CAN-syndrom, nám připadá zvláštní či podivné – zejména pokud máme možnost být s ním častěji. Může se nám tak jevit od začátku, kdy ho poznáme (když k nám začalo chodit do třídy, na kroužek), nebo může nastat změna, a to najednou (např. po prázdninách), anebo postupně.

Obecně je možno říci, že děti s CAN-syndromem mají významné problémy v oblasti emocí. Pro lepší srozumitelnost v grafickém znázornění (viz obr. 7) lze říci, že tyto děti se nacházejí jakoby na pólech jedné úsečky – buď jsou *nepřiměřeně stažené do sebe* a naším hlavním úkolem je *pomoci jim „vyjít z ulity“*, nebo jsou *nepřiměřeně agresivní* a naším hlavním úkolem je *pomoci jim zvládat vlastní agresivitu*. Právě tyto symptomy jsou nežádoucí v každodenní praxi přehlíženy. Tiché a uzavřené dítě v škole nepředstavuje pro učitele žádný problém, a proto jej ani nenapadne zamýšlet se nad jeho uzavřeností. Naopak agresivní dítě je označeno jako dítě zlé, případně je označkováno diagnózou porucha chování, a vlastně představuje toho, kdo je agresor či jej šikanuje. Skutečnost, že agresivita dítěte je projevem jeho volání o pomoc, napad-

ne málokterého člověka pracujícího s dětmi. A tak je agresivní dítě trestané nejen doma, ale i ve škole či v kroužku. Profesionálové pracující s dětmi a mládeží by toto neměli dopustit.

Obr. 7 Vliv týrání a zneužívání na emoce dítěte. Prostředí charakterizované jako nedostatek lásky a podnětů představuje v širokém pojetí prostředí, z kterého pochází dítě s CAN-syndromem. Důsledkem násilí jsou změny v prožívání a chování dítěte. Výrazný je vliv na emoce – děti s CAN-syndromem se často jeví jako nepřiměřeně uzavřené, nebo naopak nepřiměřeně agresivní. Při práci s dítětem potom emocím věnujeme zvýšenou pozornost a naším cílem je pomoci dětem posunout se na kontinuu uzavřenost – agresivita z pólů pomyslné úsečky víc do jejího středu.

Toto je všeobecná charakteristika. V následující části se zaměříme na konkrétní znaky a symptomy, které můžeme najít u zanedbávaných, fyzicky a psychicky týraných dětí a též u dětí sexuálně zneužívaných. Často je těžké rozhodnout, o jaký druh násilí jde, většinou je kombinované. Obvykle je každé sexuálně zneužívané dítě současně i fyzicky a psychicky týrané, každé fyzicky týrané dítě je zanedbávané. Proto se budou psychicky a konečně každé psychicky týrané dítě je zanedbávané. Jeden symptom zanedbávaných dětí vyskytovat i u dětí fyzicky týraných a podobně. Jeden znak sám o sobě ne vždy znamená, že dítě se stalo obětí násilí (např. deprese nebo regresivní chování), avšak při výskytu více než jednoho zjevného znaku (např. vytrhané vlasy) je třeba dítěti věnovat specifickou pozornost a uvažovat i o možnosti, že dítě je týrané, příp. zneužívané. Svoje postřehy a další postupy je vždy vhodné konzultovat s odborníkem z dané oblasti, aby dítě nebylo zbytečně traumatizováno.

8.1.3 ZNAKY ZANEDBÁVÁNÍ, TÝRÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ U DĚTÍ

Znaky, podle kterých poznáme zanedbávané děti (zpracováno podle Elliotové, 2000, 2003):

- podvýživa, podváha, hlad, hltavé a rychlé jedy
- pomalý růst, neprospívání
- nedostatečná tělesná hygiena – zápach, špinavé tělo a oblečení, ekzémy
- nevhodné oblečení vzhledem k počasí
- zanedbané zdravotní potřeby – brýle, zuby...
- neošetřená poranění

- stálé stížnosti na bolesti
- letargie, apatie, vysoká unavitelnost, nedostatek zájmu, vyčerpanost
- nechápavost, pasivita, těžkopádnost, malá slovní zásoba
- krade, žebra
- nechodí do školy, nebo velmi pozdě přichází a pozdě odchází, toulá se
- dlouho je samo venku – nedostatek dohledu
- různé neurotické projevy – pomočování, rytmické kývání hlavou nebo celým tělem, kousání nehtů, cucání předmětů, prstů, vytrhávání vlasů
- nesoustředěné, neumí se učit, nemá potřebné návyky
- nezvládnutelné projevy v chování, delikvence, alkohol, drogy
- malá sebeúcta

Znaky, podle kterých poznáme psychicky týrané děti:

- známky fyzického, mentálního nebo emocionálního opoždění ve vývoji
- neúměrně silné reakce na svoje chyby, neustálé sebedoceňování
- obavy z nových situací
- sebeubližování až sebevražedné pokusy
- neurotické projevy – viz výše
- nepřiměřená reakce na bolest – v obou směrech, tedy jako by ji vůbec necítily, nebo hysterie kvůli nepatrnému podnětu
- drogy
- projevy nejistoty ve vztazích s většinou ostatních lidí, neschopnost navázat přátelství, udržet si ho
- chování nadměrně pasivní nebo naopak extrémně agresivní
- obavy a vyjádření, že dítě nemá nikdo rád, že nemá cenu, že si nic nezaslouží apod.
- obavy z možného potrestání
- nedůvěra k dospělým lidem, kteří se dětem snaží pomoci, nebo naopak až přílišná závislost na nich a projevování nadměrné vděčnosti za projevenou pozornost
- nacházení si opakovaných důvodů, proč setrvat jinde než ve vlastní rodině, i když je to nanejvýš nevhodné
- obviňování se za všechno možné

Znaky, podle kterých poznáme fyzicky týrané děti:

- poranění nebo popáleniny nevysvětlitelného původu, jejich opakovaný výskyt
- nepravděpodobné zdůvodnění těchto poranění dítětem nebo rodičem, příp. jinou osobou
- nechuť hovořit o poraněních
- modřiny po celém těle, zejména na měkkých částech, mohou být následky štípání, bití nebo kousání – pozor, nezveličovat modřiny na loktech a kolenou – děti jsou nejčastěji bity právě po jiných částech těla
- vytrhané vlasy
- nechota dítěte převlékat se na tělocvik, příp. chodit v krátkých kalhotách a tričku i v horkých dnech
- opakovaný strach jít domů a strach ze setkání s rodiči

- sklony k sebetýrání, sebepoškozování až sebevraždám
- chronické útky od rodičů
- uhýbají při pohlazení (čekají facku), k dospělým přistupují z boku

Znaky, podle kterých poznáme sexuálně zneužívané děti:

- *Děti do 5 roků*
  - nemají pocit jistoty, resp. vytrácí se u nich, a s nápadným strachem visí na rodičích
  - v přítomnosti konkrétní osoby (zneuživatel) projevují mimořádně silný strach (ve více než 90 % je to známý člověk nebo příbuzný, v téměř 50 % vlastní rodič)
  - hystericky křičí při přebalování, při vysvlékání spodního prádla
  - v okolí genitálií je možné pozorovat některé fyzické znaky – i zápach semene apod.
  - bolesti nebo záněty v oblasti krční, anální nebo genitální
  - regres jako obranný mechanismus
  - sexuální chování neúměrné věku – sexuální podněty je někdy pohoršují, nebo někdy právě naopak nevyvolávají žádnou přirozenou zvědavost
  - nepřítomný pohled, nešťastný výraz, smutná nálada, rozpačitost, agresivita, uzavřenost
  - problémy s jídlem, chronické probouzení se zlými sny, pomočování (i když předtím se už nepomočovalo)
  - při hře s panenkami nebo jinými dětmi příliš zasvěceně napodobují sexuální chování
  - kreslení pohlavních orgánů, např. i penis v erekci
  - ztráta zájmu o zábavné aktivity, o pohádky, hru s jinými dětmi
  - neslušná slova a fráze, které se dítě pravděpodobně naučilo od zneuživatel – neodpovídají „běžným“ dětským nadávkám a frázím
  - dítě o sobě říká, že je zlé, nehodné a na nic
- *Děti od 5 do 12 roků*
  - naznačují, že znají nebo mají určité tajemství, které však nemohou nikomu prozradit
  - hovoří o nějakém problému svého kamaráda
  - ptají se, zda byste je opravdu nikomu neprozradili, kdyby se vám případně svěřily
  - začínají lhát, krást, nadávat s cílem upoutat na sebe pozornost
  - mají u sebe nevysvětlitelné obnosy peněz anebo dárečky
  - mívají děsivé sny, začínají se opět pomočovat
  - najednou se chovají nevysvětlitelně
  - přestávají se radovat z předtím oblíbených činností
  - neochotně se vysvlékají před tělocvikem
  - bez vysvětlitelného důvodu začínají nesnášet nějakou dospělou osobu, nechtějí, aby o ně předtím oblíbená osoba chodila pečovat
  - sexuální aktivita je nepřiměřená jejich věku
  - kreslí sexuálně inspirované obrázky – mohou znázorňovat i akt zneužití

- trpí infekcemi močových cest, krvácením nebo zvýšenou citlivostí v genitální nebo anální oblasti, mají bolesti při močení
- trpí bolestmi anebo krvácením v krku
- trpí chronickými indispozicemi – např. bolestmi hlavy či žaludku
- projevují tendence k převzetí rodičovské úlohy v domácnosti, svým chováním vyvolávají dojem, že jsou starší (pokud je zneužívá někdo z rodinných příslušníků)
- mají problémy s jídlem – buď nechutenství, nebo přejídání
- deprese – až pokusy o sebevraždu
- mají o sobě špatné mínění, mají sklony k sebepoškozování
- útky z domova
- regrese v chování – hrají si s hračkami, které odložily, cucají si palec
- problémy s chůzí
- říkají o sobě, že nestojí za nic a nic z nich nebude
- pokoušejí se sexuálně zneužít další děti
- mluví nebo píšou o sexuálních otázkách
- jsou stále jakoby v střehu, k lidem přistupují více z boku
- vymýšlejí si množství výmluv, aby nemusely jít domů
- *Děti starší než 13 roků (platí i pro všechny předešlé)*
  - chronická deprese, sklony k sebevraždě
  - drogy, nadměrné množství alkoholu
  - trpí ztrátou paměti
  - projevují nevhodné, sexuálně vyzývavé chování
  - mají obavy z konkrétních lidí
  - výrazně přebírají rodičovskou úlohu – starají se v domácnosti o všechno a všechny, jen ne o sebe
  - předstírají, že mají zakázáno chodit ven
  - chronicky trpí noční můrou, bojí se tmy
  - nejsou schopné soustředit se – jako by byly někde mimo, ve vlastním světě snů
  - vyprávějí o svých známých, které kdysi někdo zneužil
  - náhlé změny pracovních či studijních návyků
  - izolují se od ostatních dětí, mají velmi mnoho zbytečných obav
  - prudké výbuchy hněvu
  - pocity viny – nejen za to, že jsou špatné, ale i proto, že při zneužití pociťují rozkoš

8.2 SETKÁNÍ A KOMUNIKACE S DÍTĚTEM

Jestliže máte pocit, že se nám chce dítě s něčím důležitým svěřit, věnujte se mu (případně, pokud není možné věnovat se mu právě v tu chvíli, řekněte mu, kdy za ním přijdete, vysvětlíte mu, proč si nemůžete vyprávět právě nyní). Možná nepůjde vždy o týrání nebo zneužívání – možná o to, že dítěti zemřel kanárek, že se trápí kvůli rozvodu rodičů, že v třídě probíhá šikana atd. Všechny události jsou pro dítě velmi důležité, a jestliže jej vyslechneme, získáváme tím jeho důvěru. Také pokud k vám

dítě přijde a vy předem víte, že jde o týrání nebo zneužívání, vymezte si dostatečně dlouhý čas, abyste nemuseli rozhovor přerušovat, než se dostanete k důležitým věcem. Když si nevymezíte časový prostor a budete kvůli tomu nervózní, ohrožujete celý průběh setkání. Když rozhovor začne, pokračujte podle níže uvedených zásad.

Proč je důležité najít si na dítě čas hned, resp. co nejdříve? Některé výzkumy ukazují na skutečnost, že pokud se dítě rozhodne svěřit dospělému člověku, uvěří mu až šestý nebo sedmý oslovený. Je to alarmující číslo, a proto, když můžeme být pro dítě důvěryhodnou osobou a chce nám sdělit něco důležitého, neměli bychom otálet a věnovat se mu co nejdřív, abychom nezvyšovali jeho trauma. Uvedené číslo zvyšuje apel na dospělé – věrme dětem, a pokud se stane, že nás nějaký puberťák zkouší, přežijme zklamání raději my, než by je mělo prožívat dítě, kdyby se naše podezření, že nás zkouší, ukázalo neoprávněným.

Elliotová (Elliotová, 2003) uvádí několik zásad, které je třeba dodržet, když se týrané nebo zneužívané dítě rozhodne promluvit. Tyto zásady shrnují výše uvedené postupy:

- uklidnit dítě
- poradit dítěti
- vyslechnout dítě
- věřit dítěti
- ubezpečit dítě, že jedná správně
- položit dítěti podstatné otázky
- dodat dítěti sílu
- podpořit dítě
- zabezpečit pro dítě poradenství
- doporučit dítěti další instituce
- zajímat se o další vývoj celé situace a případu

8.2.1 ZÁSADY ROZHOVORU

Při rozhovoru s týraným nebo zneužívaným dítětem dodržujte tyto zásady:

- rozhovor začínejte jen tehdy, pokud se cítíte dostatečně fit, a předpokládejte, že ho musíte dokončit
- vyčleňte si dostatek času a vhodný prostor (aby vás ostatní nerušili)
- nechoďte dlouho kolem horké kaše, hovořte s dítětem přímo

Příklad oslovení: „Ahoj. Chtěla bych si s tebou popovídat a možná ti i pomoci. Zdá se, že se ti něco stalo, všimla jsem si, že máš na těle modřiny. Někdy se stává, že někdo dětem ublíží – mohou to být cizí lidé, ale také někdy lidé blízcí. Kdybys chtěla, mohla bych ti pomoci. Myslím, že děti by se neměly trápit – můžeš mi o tom, co se stalo, něco povědět?“

- Nikdy dítěti neslibujte, že to, co vám řekne, zůstane jen mezi vámi – jednou byste to asi museli porušit a to by znamenalo riskovat ztrátu důvěry.

- Buďte k dítěti upřímní – když nebudete vědět, jak se věci vyvinou, přiznejte, že nevíte, a řekněte dítěti, že se můžete spojit s někým, kdo má s podobnými situacemi víc zkušeností.
- Pochvalte dítě za to, že se vám svěřuje a jak celou situaci zvládlo – dítě je vlastně hrdina, když vám to dokáže popsat. Řekněte mu, že je správné, že se vám svěřilo.
- Může se stát, že v průběhu rozhovoru budete cítit zlost nebo vám bude do pláče – buďte upřímní i v pocitech; vyjádřete, že vás zlobí, že dítěti někdo ubližoval, řekněte, že vám je do pláče z toho, co se stalo.
- Ujistěte dítě, že pokud to půjde, budete u něho (neslibujte ale, že se s násilníkem – např. otcem – nebude muset už nikdy vidět, protože se s ním zřejmě ještě uvidí).
- Věřte dítěti každé slovo – na prověřování důvěryhodnosti bude dostatek času později. (Jednou pani učitelka reagovala slovy: „Ale to není možné, takový slušný člověk, a tohle udělal.“ Slovní projev provázela i příslušná intonace. Taková reakce je samozřejmě nesprávná.) Jakkoliv neuvěřitelně vám to bude znít, vyslovte před dítětem, že mu věříte.
- Ubezpečte dítě, že na tom, co se stalo, nenese žádnou vinu.
- Vysvětlete dítěti, že problém je tak závažný, že asi budete muset kontaktovat sociální pracovníce, příp. policii.
- Netahejte z dítěte podrobnosti, je pravděpodobné, že o tom, co se stalo, bude muset vyprávět znovu. Nechte na dítěti, co vám řekne a co si nechá pro sebe (pozor na naši zvědavost, která se někdy vetře před zájmy dítěte).
- Při rozhovoru používejte pokud možno spíše otevřené otázky (Můžeš mi o tom povědět víc? Kdo ti tak ublížil? Jak se nyní cítíš?) než uzavřené (Stalo se to včera? Ublížil ti někdo z rodiny? Bolí tě to?)
- S dotykem zacházejte opatrně – možná vás celá situace emocionálně zaskočí natolik, že byste dítě nejraději sevřeli do náručí a už nikdy nepustili, abyste ho ochránili. To jsou však vaše potřeby, ne potřeby dítěte; týranému anebo zneužívanému dítěti nemusí být dotyk příjemný – proto se ho zeptejte, než se ho dotknete, zda se ho smíte dotknout nebo zda ho můžete vzít za ruku a podobně.
- Nebojte se mlčení, možná bude muset dítě sbírat napřed odvalu, aby vám mohlo něco říct. Klidně mlčte a dejte mu najevo, že má právo si všechno rozmyslet a že vy s ním budete tak dlouho, jak bude potřebovat (pokud si to můžete dovolit). Kresba anebo plastelína mohou být prostředkem pro navázání kontaktu (nejen pro diagnostiku). Můžete dítěti dát najevo, že chápete, že je pro ně těžké mluvit o tom, co se stalo.
- Pokud nemáte takovou informaci, zeptejte se dítěte, jestli někdo z dospělých ví o tom, co se mu stalo, případně hledejte v jeho okolí osobu, které důvěruje a kterou byste mohli kontaktovat.
- Zkuste se dítěte zeptat, jak by si dále představovalo řešení celé situace, a navrhněte mu vaše možnosti pomoci – společně najděte krizové řešení a realizujte ho.
- Velmi důležité je, aby z vás dítě cítilo opravdový, nefalšovaný zájem. Nemusíte být terapeutem ani diagnostikem, to se od nikoho při prvním rozhovoru neočekává. Skutečný lidský zájem a ochota pomoci je maximum, co pro dítě v dané chvíli můžete udělat.